

A blue crystal ball sits on a matching blue stand. The crystal ball is highly reflective, showing a distorted view of a blue sky with white clouds. The text 'Визначення ПРАВА' is written in a bold, white, sans-serif font across the middle of the crystal ball. The background is a blurred, high-angle view of a blue sky with wispy white clouds, suggesting a vast, open space.

**Визначення
ПРАВА**

План

1. Право як явище і термін.
2. Основні концепції праворозуміння.
3. Формування сучасного праворозуміння.
4. Поняття права.

Право як соціальне явище

В суспільстві зі значним різноманіттям зв'язків та відносин право є **універсальним способом** упорядкування інтересів, подолання і попередження конфліктів на засадах загальних правил і процедур.

Виникнення права позначило новий етап еволюції суспільства, перехід від архаїчного його сприйняття до **раціональних форм** пізнання та діяльності, що обумовило можливість спільної життєдіяльності та здатність людей до соціальної комунікації.

Відмова від стихійного та непередбачуваного у взаєминах між людьми стає одним із важливих чинників їх впорядкування за допомогою загальних правил, які виступають зразками бажаної та допустимої поведінки та опосередковуються гарантіями їх дотримання.

Право як соціальне явищен

Прототипом права були норми первісної громади - **«право примирення»**, які забезпечували її виживання перед внутрішніми та зовнішніми загрозами.

Перехід від природного стану (**«війни всіх проти всіх»**) до упорядкування відносин на основі певних правил, необхідність подолання міжособистісних та соціальних конфліктів стає основним чинником виникнення права, його функціонування та розвитку як у контексті спілкування всередині соціальної спільноти, так і у зовнішніх відносинах.

Право як соціальне явище

У подальшому життєдіяльність античних *полісів* (міст-держав) як більш складної соціальної організації обумовило нові аспекти управління, які висвітлені у працях Платона, Аристотеля, Цицерона та ін.).

Саме у ці часи зароджуються **ідеї демократії, законності, справедливого суду**, які дотепер не втратили своєї актуальності.

Як самостійні феномени **право, юридична практика, юридична професія** сформувалися за часів давньоримської цивілізації (*римське право*), що становить фундамент правової автономії особи - **інститути власності, фізичної та юридичної особи, свободи договору, зобов'язань тощо.**

Право як соціальне явище

На межі Середньовіччя відбувається формалізація звичаїв, канонів, приписів та правил.

Формуються **системи канонічного, феодального, торгового, королівського права**. Прикметним стає феномен **міського права**, який отримав назву від німецького міста Магдебурга.

Множинність та суперечливість указаних юрисдикцій зумовлюють відмову від персоналізованої влади та визнання необхідності правління законів і права.

Право як соціальне явище

Наприкінці XI ст. право стає окремим напрямом освіти в **Болонському університеті**. Основи парламентаризму та конституціоналізму закладаються англійською **Великою хартією вольностей 1215 р.**

Часи буржуазних революцій у Європі та Північній Америці (XVII-XIX ст.) сприяли насиченню праворозуміння **ліберальними ідеями** - свободи, рівності, справедливості, які є основою юридичного світогляду та ідеологічним підґрунтям конституцій країн розвинутої демократії.

Право як соціальне явище

У ХХ ст. формується розгалужена система законодавства, яка поширює свій регулятивний вплив на нові види суспільних відносин - управлінські, соціальні, екологічні, медичні тощо.

Унаслідок усвідомлення жахів Другої світової війни відбулося істотне зміщення правової тематики в бік пріоритету *гуманітарних цінностей*.

Ухвалюється низка міжнародних правових актів з прав людини, які покликані утверджувати людську гідність як найвищу цінність, убезпечити людство від свавілля та зловживань тоталітарних і авторитарних режимів.

Термін «право»

Передовсім ідеться про вихідний сенс основного для юриспруденції терміна **«право»**, який в індоєвропейській мовній сім'ї означає таке:

«справедливість» (лат. *justiciā*),

«прямий» (лат. *directus* - вирівнювати, направляти, визначати).

Саме таке бачення стало засадничим для формування усієї сучасної правової термінології — **юриспруденція, юрист, юрисдикція, юстиція** тощо.

Звідси й терміни, якими позначають право у мовах різних європейських країн:

diritto (італ.),

droit (франц.),

Recht (нім.),

right (англ.).

Тісно спорідненим із розумінням

справедливості, «правості», «правди» є й давньослов'янське **«правъ»**.

Термін «право» в юридичній науці

У наш час термін «право» набув значного поширення у різноманітних сферах життєдіяльності людини та суспільства.

- 1) власний інтерес («моє право»);
- 2) свобода волевиявлення («можливість»);
- 3) гарантованість власної поведінки («безперешкодність вчинку»);
- 4) вимога до поведінки інших осіб («забезпеченість обов'язком»);
- 5) сукупність норм («правила поведінки»);
- 6) правильність («відповідність правилам»);
- 7) справедливість («співвідношення з моральними критеріями»);
- 8) антипод свавілля («правовий порядок») і т. ін.

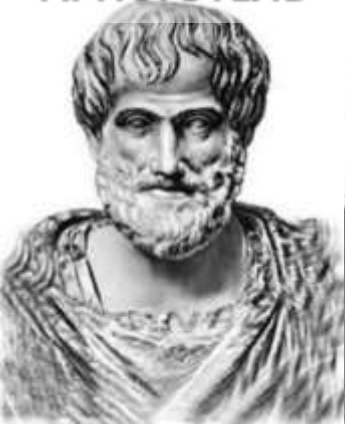
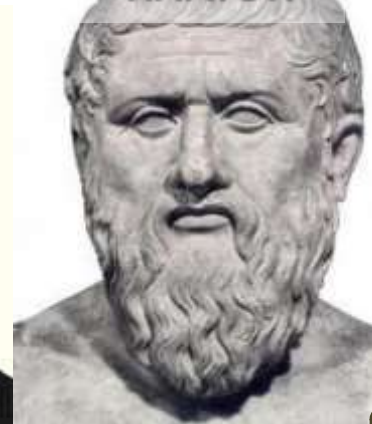
ПРАВОРОЗУМІННЯ

ПРАКТИЧНЕ

*існує в суспільній
свідомості та
правовій культурі у
вигляді особливого
ціннісного ставлення
до права.*

ТЕОРЕТИЧНЕ

*результат
раціонального
теоретичного
осмислення права у
вигляді наукових
теорій.*

АРИСТОТЕЛЬ**АКВІНСЬКИЙ****КАНТ****ПЛАТОН**

ШКОЛА ПРИРОДНОГО ПРАВА

Теза : «Несправедливий закон не є законом»

Природне право – це право вічне та незмінне, універсальне, яке втілює уявлення про справедливість. Ядро природного права складають природні невід’ємні права людини

(право на життя, свободу, особисту недоторканність тощо). Ці права належать людині через факт її народження, вони не даровані державою, однак вимагають державних гарантій захисту.

**ТЕОЛОГІЧНА
ШКОЛА ПРАВА**

**КОСМОЛОГІЧНЕ
ПРАВО**

**АНТРОПОЛОГІЧНЕ
ПРАВО**

**РАЦІОНАЛЬНЕ
ПРАВО**

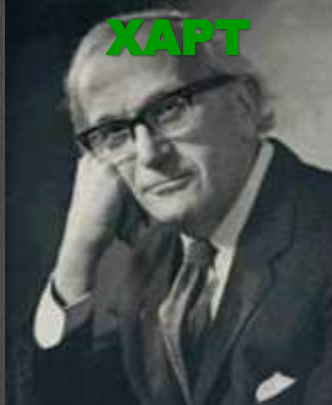
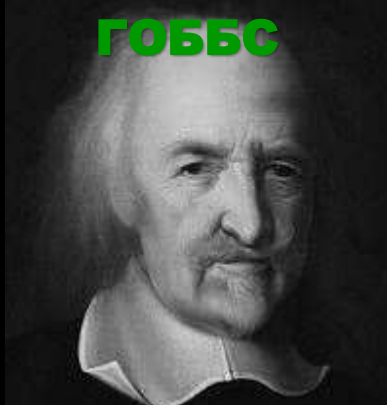
ГОББС

ШЕРШЕНЕВИЧ

ХАРТ

ОСТИН

БЕНТАМ

ЮРИДИЧНИЙ ПОЗИТИВІЗМ

КЛАСИЧНИЙ ПОЗИТИВІЗМ пов'язує право з наказом суверену, незалежно від його морального змісту правом є те, що видане офіційним органом (представником) держави. Обов'язковість права обумовлюється звичкою переважної більшості населення коритися цим наказам.

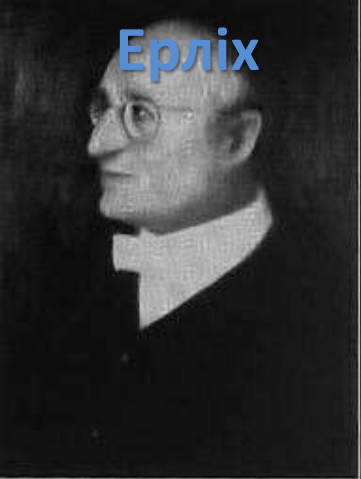
СУЧАСНИЙ ПОЗИТИВІЗМ пов'язує обов'язковість права з «правилом визнання» (визначає вимоги, які слід виконати, щоб певну норму вважали правильною)

ТЕЗА : «Влада, а не істина породжує закон»

СУЧАСНИЙ «ЖОРСТКИЙ ПОЗИТИВІЗМ» стверджує, що зв'язку між правом і мораллю не існує.

СУЧАСНИЙ «М'ЯКИЙ ПОЗИТИВІЗМ» стверджує, що правило визнання може включати, крім формальних критеріїв, ще й відповідність правових норм моральним принципам.

Ерліх

Паунд

Гурвіч

Ллевеллін

СОЦІОЛОГІЧНИЙ НАПРЯМОК ПРАВОРОЗУМІННЯ

Теза : «Право – це не належність, а дійсність»

Право є тим, що фактично створюється судами та адміністративними органами у сфері правозастосування «право – це те, що думають про нього судді»

Право, що записане в законах – це лише імовірне право («мертве» право), оскільки воно не може передбачити всієї різноманітності життєвих ситуацій. Тільки юридична практика здатна наповнити право конкретним змістом, забезпечити його реальне функціонування.

СОЛІДАРИЗМ

ВІЛЬНЕ ПРАВО

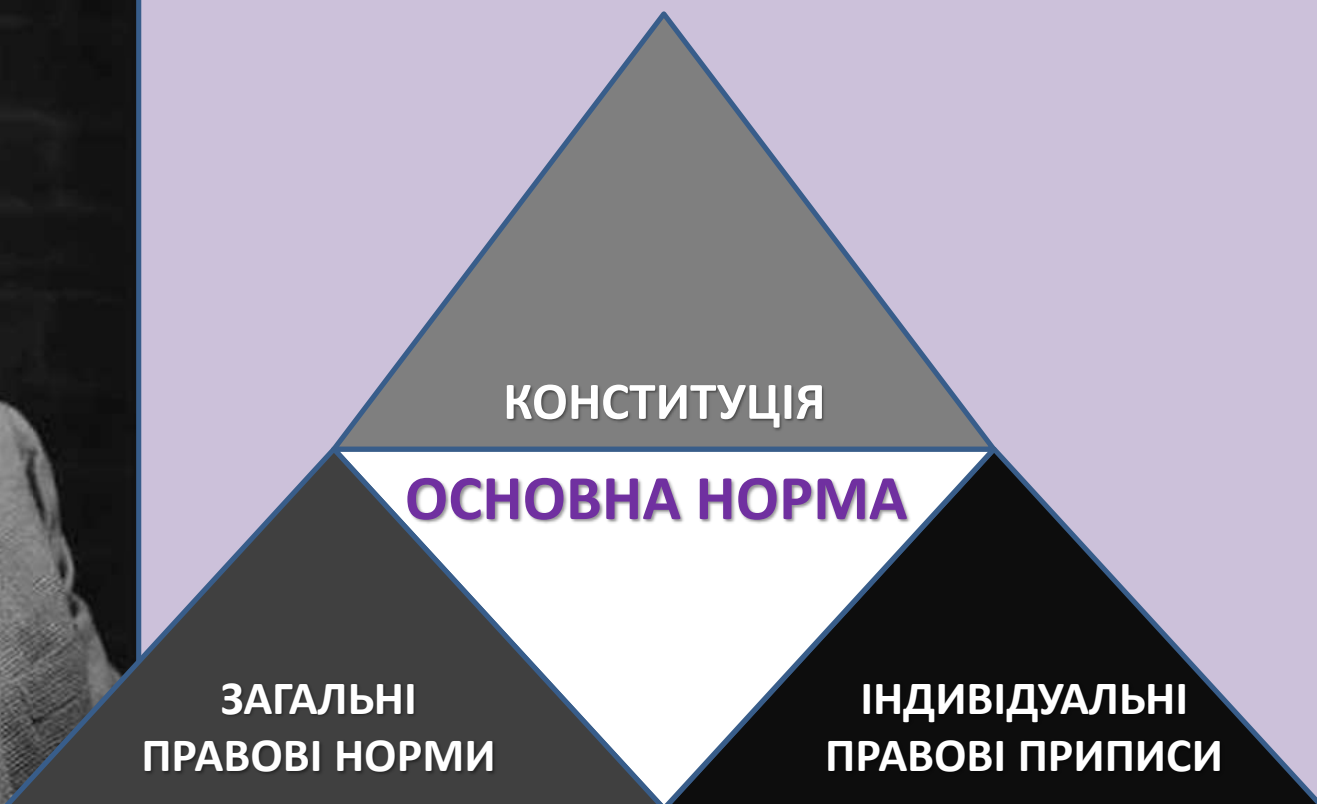
ПРАВОВИЙ
РЕАЛІЗМ

БІХЕВІОРИЗМ

Ганс Кельзен

ПРАВОПОРЯДОК У ВИГЛЯДІ “ ПІРАМІДИ КЕЛЬЗЕНА”

НОРМАТИВІСТСЬКА ШКОЛА ПРАВА

Розрізняє світ належного та світ суцього(того, що реально існує)

Право є явищем світу належного, який відтворено в юридичних актах, встановлених державою. Юридичні акти втілюють належний правопорядок, що є примусовим і забезпечується силою держави.

ПСИХОЛОГІЧНА ШКОЛА ПРАВА

Теза : «Право – це явище людської психіки, прояв правосвідомості»

Право – це те, що «люди переживають як право», тоді як позитивне право малодоступне громадянам, є тільки «проекцією» правових переживань, «фантазмом» людської психіки

ПЕТРАЖИЦЬКИЙ

ІМПЕРАТИВНІ :

відчуття
власного
обов'язку

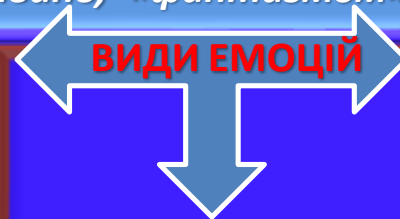
АТРИБУТИВНІ :

усвідомлення
свого права

ІМПЕРАТИВНО –

АТРИБУТИВНІ :

Мають
двосторонній
характер

Право – це сукупність імперативно – атрибутивних емоцій, тобто таких, що ґрунтуються на взаємних правах та обов'язках суб'єкта.

Концепції праворозуміння

Починаючи з середини ХХ ст. обґрунтовується необхідність поєднання здобутків усіх основних шкіл праворозуміння в межах **інтегративної юриспруденції**.

Інтегративне бачення права стало відповіддю на надмірну диференціацію правових знань, що спричиняло не лише дискусії, а й подекуди критичну несумісність між основними напрямками правової думки - природного та позитивного права, історичної та соціологічної школи.

Інтегративний підхід до праворозуміння означає, що жодна окрема концептуальна ідея не здатна повною мірою відобразити право як соціальне явище й тому не може претендувати на беззаперечну істину чи абсолютну об'єктивність. Водночас кожна правова теорія, відображаючи окремі значущі риси права, дає змогу синтезувати їх і представити у такий спосіб таке складне та багатогранне явище, яким є право.

Концепції праворозуміння

Інтегративне праворозуміння передбачає оцінку права одночасно і як **справедливості** (природне право), і як **примусового впливу** (позитивне право), і як **способу подолання та попередження соціальних конфліктів** (соціологічна школа права).

У цьому контексті право розглядається як таке, що існує принаймні у формах **свідомості, текстів та дій**.

Право у свідомості - це теорії та концепції, які виступають ідеологічними засадами правоутворення та правозастосування.

Право у текстах об'єктивує його зміст, слугує його визначеності — однаковому розумінню та застосуванню правових норм, забезпеченості їх виконання.

Право у діях означає втілення права у практичне життя, що власне й виступає очікуваним результатом правового регулювання.

Концепції праворозуміння

Французький правознавець Ж.-Л. Бержель вважав, що **право є одночасно** продуктом подій соціального порядку та прояву волі людини, явищем матеріальним та сукупністю моральних і суспільних цінностей, ідеалом і реальністю, явищем історичним та нормативним, зумовленим внутрішньою мотивацією та підпорядкуванням, актів свободи та примусу.

Отже, у будь-якій правовій діяльності не можуть бути не задіяними такі **його складові**, як визначення права, його джерела, принципи права, правовий порядок, географічне, часове й соціальне середовище, правові інститути, концепти, категорії та особлива мова права, співвідношення фактичного та юридичного, суддя та правосуддя, спеціальні юридичні типи судження.

Формування сучасного праворозуміння

Кожен історичний період характеризується своїми стереотипами сприйняття навколишнього світу, певною його науковою картиною.

Для України першочерговими постають завдання щодо істотного оновлення юриспруденції як на науковому, так і на практичному рівнях в напрямі руху до правової державності, демократії і верховенства права під впливом **євроінтеграційних прагнень** та зумовлених цим необхідних змін і трансформацій.

Вагомим чинником орієнтації правового регулювання суспільних відносин на критерії ефективності є сьогодні **судочинство**, зміни в судовій практиці, спрямовані на утвердження та захист прав людини

Формування сучасного праворозуміння

Задля розширення проблематики теорії права пропонується звернутися до поняття **«дія права»**, яке мало б забезпечити рух у бік практичного здійснення правових норм.

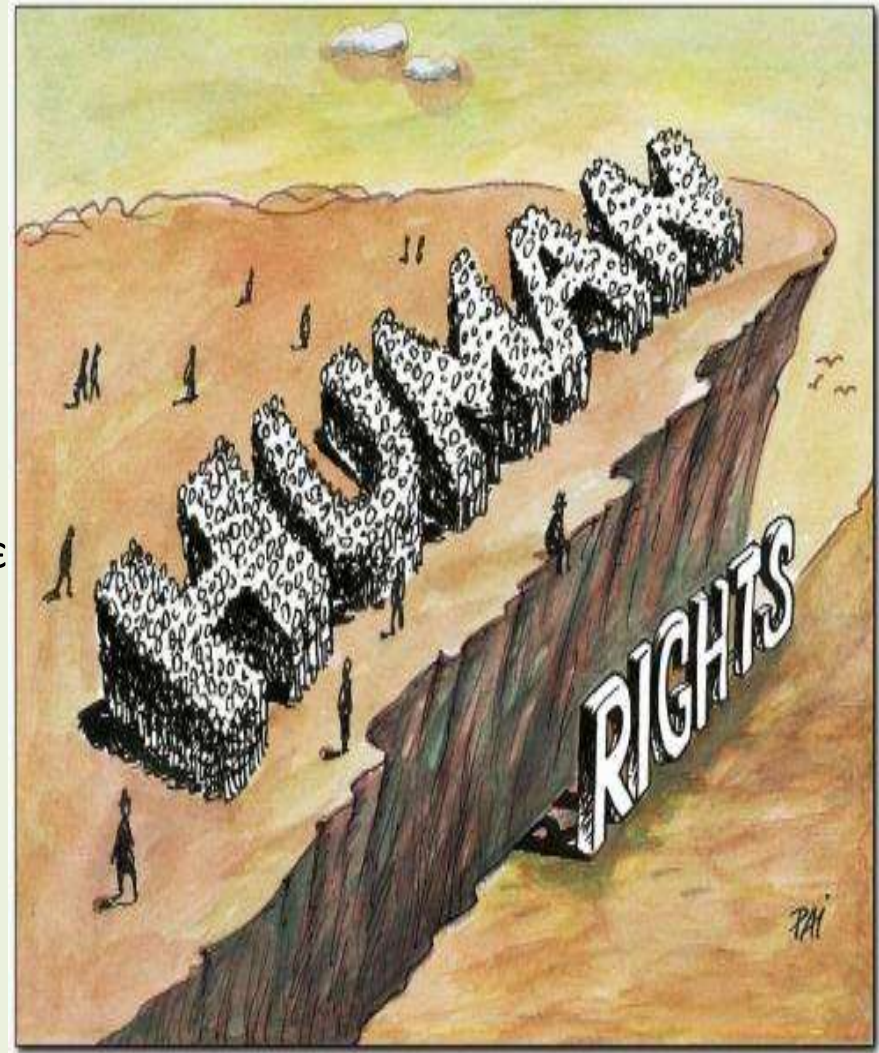
Певним кроком у цьому напрямі є й спроба запровадити до предмета юриспруденції запозичених з арсеналу соціології та політології таких термінів, як **«правове поле»** та **«правовий простір»**. Важливою є пропозиція щодо запровадження нового для правознавства поняття **«правове життя»**.

Особливістю цього погляду є заклик до звернення уваги до реальних аспектів поведінки суб'єктів права, так би мовити, «енергії права». Заслуговує на підтримку й намагання охопити цим поняттям як необхідне, так і випадкові фактори, як позитивні, так і негативні правові складові (наприклад, правопорушення).

Формування сучасного праворозуміння

Слід наголосити на необхідності реалізації принципів для сучасного юридичного світогляду положення щодо **взаємодії юридичної форми та соціального змісту** в праві, оскільки, як відомо, зміст будь-якого явища не може існувати, не будучи оформленим, а форма аж ніяк не може бути беззмістовною.

Відповідно право в демократичній правовій державі включає в себе два необхідних компоненти - **права людини** як фундамент, який задає ціннісні орієнтири правовій системі, і **норми права (правила поведінки)**, які регулюють ситуації, пов'язані з їх забезпеченням і захистом

Формування сучасного праворозуміння

- За Ю. Габермасом, є **комунікативна дія** суб'єктів, яка заснована на прагненні до порозуміння та досягнення консенсусу, продукує в такий спосіб соціальну реальність як життєвий світ людини, реальний спосіб її повсякденного існування. Людина живе серед інших людей, оскільки за своєю фізичною і духовною природою стає людиною лише в результаті взаємодії з іншими людьми в суспільстві. Відповідно способом існування індивідів, що мають суперечливі, але водночас однотипні (однакові) з іншими інтереси, які вони не можуть самостійно реалізувати, є **соціальне спілкування (співпраця та конфлікт)** у формі стосунків одне з одним та всіма іншими, яке й виступає по суті джерелом (першоджерелом) права

Формування сучасного праворозуміння

Комунікація є не лише джерелом правової нормативності, а й тим середовищем, в якому **здійснюються правові норми** за посередництвом актів поведінки. Наразі особливої значущості набувають не лише норми як певні зразки поведінки, а й **процес їх здійснення**, який не повинен відриватися від характеристик таких норм.

Проте **еквівалентність як принцип соціальної взаємодії** для набуття якостей правової норми має бути опосередкованою певними ціннісними вимірами: обґрунтуванням доцільністю (**правова політика**), виправданням з позиції справедливості (**мораль права**), загальним виразом за посередництвом тексту (**логіка права**), офіційним визнанням та судовою гарантією за допомогою авторитету державної влади (**позитивація права**).

Кожен з цих аспектів сутності та існування права може бути предметом окремого аналізу, водночас, це не повинно призводити до руйнування цілісності (інтегративності) сприйняття права як соціального явища.

Формування сучасного праворозуміння

Найважливішим показником адаптації широкого підходу до розуміння сутності права має стати розбудова національної правової системи на засадах **верховенства права**.

Так, Європейська Комісія за демократію через право (Венеційська Комісія) у доповіді про верховенство права (2011) вказала на досить широкий його соціально-юридичний контекст: законність, правову визначеність, заборону державного свавілля, ефективний доступ до правосуддя, судовий контроль за законністю та конституційністю актів державної влади, дотримання прав людини, недискримінацію і рівність перед законом.

Поняття права

Правом є норми, які визначають межі свободи учасників соціальної комунікації шляхом визнання їх суб'єктами права (носіями суб'єктивних прав і юридичних обов'язків), реалізація яких уможлиблює існування суспільства та спирається на підтримку держави.

ПОНЯТТЯ ПРАВА

За своєю сутністю право слід розуміти як засновану на уявленні про справедливість, міру свободи і рівності, що відображає потреби суспільного розвитку, яка у своїй основі склалася в процесі повторюваних суспільних відносин, визнається та охороняється державою.

У формально – юридичному значенні ПРАВО – це система загальнообов'язкових, формально- визначених правових норм та принципів, яка визнається та охороняється державою.

ПРАВО ПОДІЛЯЄТЬСЯ НА:

ПРАВО ОБ'ЄКТИВНЕ –
сукупність норм права,
що виражені у
відповідних юридичних
джерелах.

ПРАВО СУБ'ЄКТИВНЕ –
належить окремим
особам і полягає у
наявності у кожного з них
певних юридичних
можливостей.

ЮРИДИЧНІ

ТА

СОЦІАЛЬНІ

ОЗНАКИ ПРАВА

ОЗНАКИ ПРАВА

Право є складовою соціальної комунікації та існування суспільства

Люди взаємодіють між собою, узгоджуючи свою поведінку з іншими суб'єктами, спираючись на певний досвід комунікації і прагнення до досягнення консенсусу.

Право упорядковує межі свободи учасників суспільних відносин.

З одного боку, право утверджує свободу, а з іншого - окреслює її межі у відносинах з іншими людьми, соціальними утвореннями та спільнотами.

Нормативність, яка спирається на алгоритми соціальної взаємодії, отримує унаслідок об'єктивації відображення у правових нормах

Задля забезпечення рівного підходу до різних суб'єктів норма права має бути **неперсоніфікованою** та **невичерпною**

Визначеність як властивість права означає однозначність викладення змісту правила поведінки у певних письмових джерелах.

Учасники суспільних відносин виступають як суб'єкти права, які є носіями **суб'єктивних прав і юридичних обов'язків**.

Норми як вихідні складники змісту права мають таку властивість, як **обов'язковість**, яка означає їх невідворотність для всіх осіб, кого вони стосуються.

ГОЛОВНІ ФОРМИ ЗОВНІШНЬОГО ПРОЯВУ ПРАВА

ЗАКОНОДАВСТВО

ДОГОВІРНЕ ПРАВО

ПРЕЦЕДЕНТНЕ ПРАВО

ЗВИЧАЄВЕ ПРАВО

**ІСТОРИЧНО ПЕРША ФОРМА ПРАВА, ЩО
СКЛАДАЄТЬСЯ ВНАСЛІДОК
БАГАТОРАЗОВОГО ПОВТОРЕННЯ ПЕВНИХ
МОДЕЛЕЙ ПОВЕДІНКИ ВПРОДОВЖ
ТРИВАЛОГО ЧАСУ.**

**НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНА СЕРЕД КРАЇН З
ТРАДИЦІЙНИМ СПОСОБОМ ЖИТТЯ**

**З
В
И
Ч
А
Є
В
Е
П
Р
А
В
О**

ЗАКОНОДАВСТВО

**ЯК ЗОВНІШНЯ ФОРМА ІСНУВАННЯ ПРАВА
СКЛАДАЄТЬСЯ З ІЄРАРХІЧНОЇ СИСТЕМИ
НОРМАТИВНО – ПРАВОВИХ АКТІВ.
ПРЕВАЛЮЄ В КРАЇНАХ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ
ЄВРОПИ, В ТОМУ ЧИСЛІ В УКРАЇНІ**

ПРЕЦЕДЕНТНЕ ПРАВО

**Є СИСТЕМОЮ ПРЕЦЕДЕНТІВ –
РІШЕНЬ СУДОВИХ АБО АДМІНІСТРАТИВНИХ
ОРГАНІВ У КОНКРЕТНИХ СПРАВАХ,
ЗАСТОСУВАННЯ ЯКИХ Є ОБОВ'ЯЗКОВИМ ПРИ
РОЗГЛЯДІ
АНАЛОГІЧНИХ СПРАВ У МАЙБУТЬОМУ.
ПОШИРЕНО В АНГЛО – АМЕРИКАНСЬКИХ
КРАЇНАХ**

ДОГОВІРНЕ ПРАВО

ДОГОВІРНЕ ПРАВО

**СКЛАДАЄТЬСЯ З НОРМАТИВНИХ
ДОГОВОРІВ МІЖ ДВОМА АБО
КІЛЬКОМА СУБ'ЄКТАМИ, Є
ОБОВ'ЯЗКОВИМ ДЛЯ НИХ, МАЄ
ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ Й ДЛЯ ІНШИХ
УЧАСНИКІВ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН.**

Функції права

Це головні напрями впливу права на суспільні відносини, які виражають соціальне призначення права в різних сферах суспільного життя.

Юридичні функції права

П
Р
А
В
О
П
О
Н
О
В
Л
Ю
Ю
Ч
А

ОБМЕЖУВАЛЬНА

РЕГУЛЯТИВНА

ОХОРОННА

КОМПЕНСАЦІЙНА

Соціальні функції права

СОЦІАЛЬНОГО
КОНТРОЛЮ

КУЛЬТУРНО –
ІСТОРИЧНА

ІНФОРМАЦІЙНА

ВИХОВНА

ІДЕОЛОГІЧНА

ПОЛІТИЧНА

КОМУНІКАТИВНА

ЕКОНОМІЧНА

ОЗНАКИ

Виникають і змінюються об'єктивно на кожному

конкретному етапі розвитку суспільства

Відображають сутність усіх правових явищ, які

існують в суспільстві

Відображають найбільш істотні ознаки і

основні завдання права

Зміст функцій права визначається його соціальним

призначенням у суспільстві

Характеризуються безперервністю

своєї дії

**ОБУМОВЛЮЄТЬСЯ ЙОГО ЗДАТНІСТЮ
ВНАСЛІДОК СВОЇХ ЗМІСТОВНИХ І
ФОРМАЛЬНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ
ЗАДОВОЛЬНЯТИ ПОТРЕБИ
СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ, ВИСТУПАТИ
ЕФЕКТИВНИМ РЕГУЛЯТОРОМ
СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН, Є
ІНСТРУМЕНТОМ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПОГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ
ПРАВА, РОЗВ'ЯЗАННЯ СОЦІАЛЬНИХ
КОНФЛІКТІВ.**

ЦІННІСТЬ ПРАВА

**ІСТОРИКО –
КУЛЬТУРНА ЦІННІСТЬ
ПРАВА** проявляється у
належності права до
фундаментальних
цінностей світової
культури, вироблених
людством цінностей.

**ІНСТРУМЕНТАЛЬНА
ЦІННІСТЬ ПРАВА**
пов'язана з його
формальними
зовнішніми
властивостями, полягає
у використанні права як
інструмента розв'язання
соціальних протиріч,
забезпечення інтересів
членів суспільства.

**ВЛАСНА ЦІННІСТЬ
ПРАВА** полягає в
тому, що право є
втіленням ідей
свободи, рівності,
толерантності,
гуманізму і
справедливості, які
становлять його
сутність.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!